

Д. е. н. Макуха С.М.

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Однією з найважливіших складових процесу економічної глобалізації є міжнародна торгівля. Порівняно з іншими формами міжнародних економічних відносин економіка України найбільшою мірою залежить від її результатів. Згорання міжнародних товарних ринків не могло не вплинути на темпи зростання ВВП України минулого року, викликавши їх суттєве зниження. І це не дивно, бо у 2012 р. Україна здійснювала з 212 країнами світу. Якщо в 2009 р. експорт товарів і послуг у структурі ВВП склав 46,3%, у 2010-му – 50,7%, у 2011-му – 53,8%. Наведені дані свідчать про посилення залежності країни від зовнішньої кон'юнктури і, відповідно, до поглиблення участі держави в процесі глобалізації, яка дає національному господарству багато переваг.

Однак глобалізаційні процеси надзвичайно суперечливі, з одного боку відкривають величезні перспективи для економічного зростання, з іншого – можуть негативно вплинути на можливості забезпечення національної безпеки і суттєво знизити конкурентоспроможність товарів і послуг певної країни. Рецесія, що охопила головних споживачів українських товарів, негативно вплинула на експортні можливості нашої держави і сприяла в січні-листопаді 2012 р. порівняно з аналогічним періодом попереднього року зменшенню випуску продукції у машинобудуванні на 5,1%, у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів – на 4,7%, на підприємствах з виробництва коксу та продуктів нафтопереробки – на 25,6%. Несприятлива кон'юнктура на світових ринках сприяла також зростанню від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі товарами, яке за результатами 11 місяців минулого року становило 12 769,7 млн. дол., перевищивши показник аналогічного періоду 2011 р. на 1391,2 млн. дол.

Однак було б дуже наївно вважати падіння світової економічної кон'юнктури головною причиною наших негараздів. Дійсно, 50% українського експорту належить до напівфабрикатів, які є найбільш чутливими до коливань попиту і цін на світових ринках. Але останніми роками металургійна продукція, 80% якої реалізується на світових ринках, не витримує як цінової, так і нецінової конкуренції з аналогічною продукцією основних постачальників сталі: Німеччини, США, Росії, Китаю та Індії, які здійснили модернізацію і реконструкцію своїх гірничо-металургійних комплексів. Це дозволило скоротити собівартість продукції і забезпечити її високу якість, тобто задіяти як цінові, так і нецінові фактори підвищення конкурентоспроможності.

Довгий час вагомою конкурентною перевагою певних держав була низька зарплата, що значно знижувало ціни на продукцію як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Незважаючи на позитивну динаміку номінальної зарплати, її абсолютна величина в Україні і наразі незначна, що здешевлює товари.

Наприклад, частка зарплати у валовому внутрішньому продукті Франції становить 51,6%, Швеції - 54,4, Великої Британії - 54,5, тоді як в Україні всього лише 24%, що більше ніж в 2 рази менше, ніж у середньому по ЄС (48,8%). Однак наразі позитивний ефект низьких витрат на робочу силу поглинається низькою продуктивністю праці внаслідок використання застарілих технологій й не може служити фактором, що підвищує конкурентоспроможність. Наприклад, продуктивність праці у металургійній промисловості України майже у два рази нижча, ніж у Росії.

Таким чином, незначна частка зарплати в структурі собівартості металургійної продукції України, що раніше була фактором підвищення конкурентоспроможності, вже перебивається вищою продуктивністю праці у металургійному комплексі конкурентів – світових постачальників металу. Відсутність нових технологій є також причиною величезної енергомісткості українського металургійного виробництва та низької якості продукції, яка не відповідає міжнародним стандартам. Тому не дивно, що навіть в Україні половина споживаного металу забезпечується за рахунок імпорту.

На думку экс-міністра промисловості країни (1995-1997), члена-кореспондента НАН України, професора Валерія Мазура «низький рівень конкурентоспроможності українського гірничо-металургійного комплексу дійшов до точки неповернення, і песимістичний сценарій для вітчизняної чорної металургії видається найбільш реалістичним. Наша металургія в найближчі десять-п'ятнадцять років більше не зможе бути надійним макроекономічним фундаментом для країни».

Така ситуація має підсилити увагу до сучасних пріоритетних інноваційних галузей, спроможних підвищити конкурентоспроможність українського експорту і забезпечити державі достойне місце у світовому господарстві. У промислово розвинених країнах світу з цивілізованими ринковими відносинами частка високотехнологічних товарів у товарному експорті досягає 20-30%. В Україні зазначений показник поки коливається в межах 2 – 3,4%. Для його суттєвого зростання вкрай потрібна структурна реформа промисловості, забезпечення тісного зв'язку науки і виробництва на комерційній основі, збільшення витрат на наукові дослідження у галузі біо- і нанотехнологій, оптоелектроніки, аерокосмічної промисловості, відновлюваних джерел енергії.

Серед факторів, які можуть позитивно вплинути на конкурентоспроможність експортних товарів України слід назвати й інституційний чинник. Мається на увазі встановлення гармонійних, взаємовигідних відносин в рамках світової організації торгівлі (СОТ). Перебування України протягом чотирьох років у СОТ показало, що внаслідок недостатньо якісних переговорів щодо умов вступу в організацію рівень захисту національного виробника в рамках СОТ виявився занадто низьким. Тому Україна ініціює проведення переговорів з метою перегляду ввізних тарифів. На необхідності переговорів наполягають Федерація роботодавців й Український союз промисловців і підприємців. Мова йде про перегляд митних тарифів з 371 товарної позиції з метою їхньої модифікації.